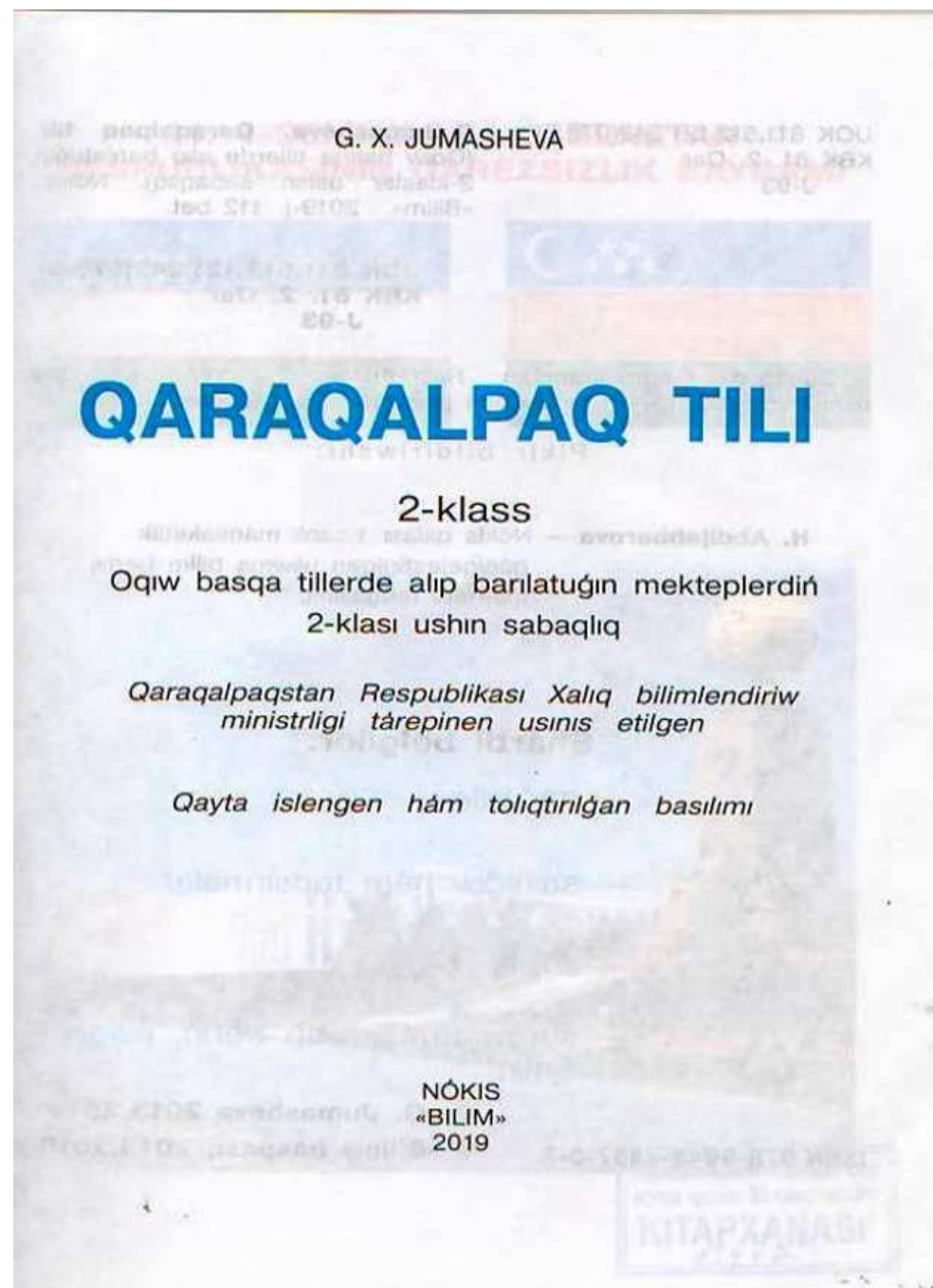
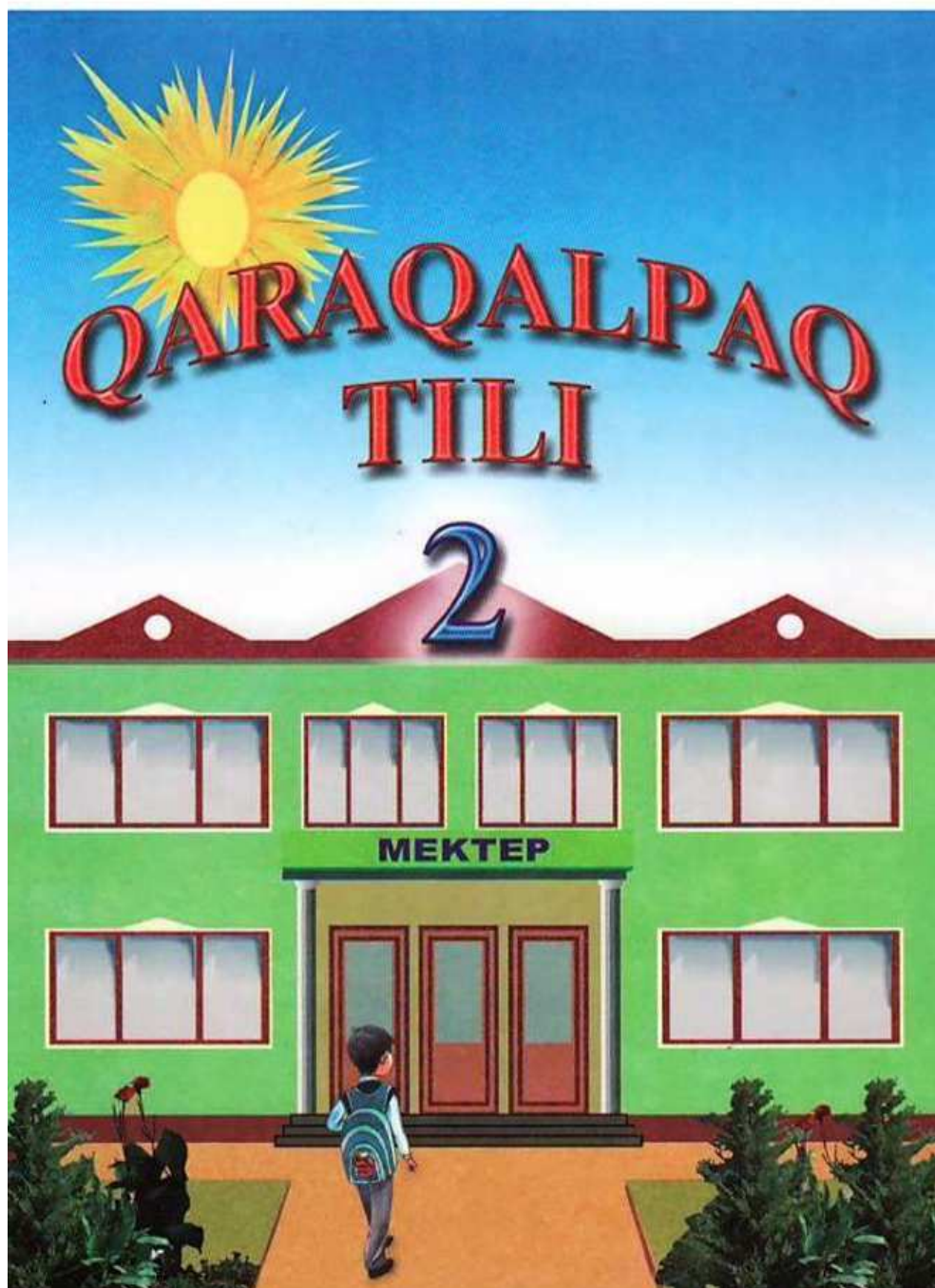

UOK 811.512.121*242(075.2)
KBK 81. 2. Qar
J-93

G. Jumasheva. Qaraqalpaq tili.
(Oqıw basqa tillerde alıp barılatuǵın
2-klaslar ushın sabaqlıq). Nókis.
«Bilim». 2019-j. 112 bet.

UOK 811.512.121*242(075.2)
KBK 81. 2. Qar
J-93

Sabaqlıq Qaraqalpaqstan Respublikası Xalıq bilimlendiriw
ministriliginin 2013-jılǵı tańlawında jeńimpaz dep tabılǵan.

Pikir bildiriwshi:

H. Abdijabbarova — Nókis qalası 1-sanlı mámleketlik
qánigelestirilgen ulıwma bilim beriw
mektebi muǵallımı;

Shártli belgiler:

— qaǵıyda

— shınıǵıw hám tapsırmalar

— sózlik

— sorawlarǵa juwap berıń, eslep
qalıń.

© **G. Jumasheva 2013,2019**

© «Bilim» baspası, 2013,2019

ISBN 978-9943-4457-0-3

§1. 1-SENTYABR — ÓZBEKSTAN RESPUBLİKASININ ĞÁREZSIZLIK BAYRAMI

QARAQALPAQSTAN RESPUBLİKASI
NOKIS QALASI 33-SANLI MEKTEP
KITAPXANASI
21442

1-shinigiw. Muğallim menen birlikte tekstti túsiniw oqıp, mazmunın aytıp berir.

1-sentyabr — Ğárezsizlik bayramı.

Tashkent — Ózbekstannır paytaxtı. Qaraqalpaqstannır paytaxtı — Nókis. Ózbekstan hám Qaraqalpaqstan — meniń Watanım. Mën Nókis qalasında jasayman. Men Watanımdı súyemen.

1-tapsırma. Qosıqtı yadlap alır.

Áziz Ózbekstanım

Gúller bağı dástanım,
Tinish ashıq aspanım,
Baxtı kúlgén bostanım,
Áziz Ózbekstanım.

Qushağıńda turaman,
Ğárezsiz adım uraman,
Jańa turmıs quraman,
Áziz Ózbekstanım.

(Nurman Muwsaev)

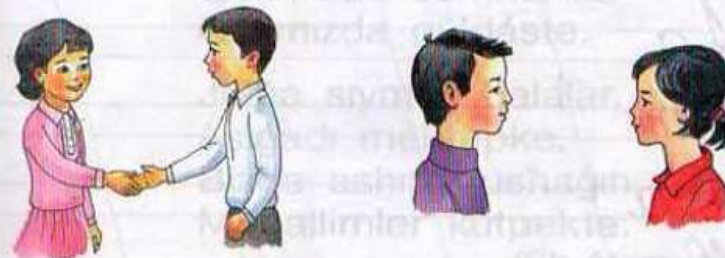

2-tapsırma. Watan haqqında soraw-juwaplar tiykarında óz ara gúrrińlesiń.

Tanısıw

— Assalawma áleykum!
— Waliykum assalam, balam!

— Seniń atıń kim?
— Meniń atım

3-tapsırma. Súwretke qarap qaraqalpaq tilinde bir-birińiz benen sáwbetlesiń.

A a hám N n háripleri

ay

Nan

[illegible]

§2. MEKTEBİM

Mektepke

Kiyatırmız búgin de,
Azan menen mektepke.
Qolımızda sumkamız,
Qolımızda gúldáste.

Jolğa sıymay balalar,
Asıgadı mektepke.
Bizge ashıp qushağın,
Muğallimler kútpekte.

(Sh. Atamuratova)

1-shinığıw. Sóylesiwdi dawam etiń.

- Bul ne?
- Bul mektep.
- Bul kim?

- Bul oqıwshı.
- Bul kim?
- Bul muǵallım.
- Seniń atıń, familiyań kim?
- Meniń atım ..., familiyam ...

L l hám T t háripleri

la
al
at
ta

láb-le-bi

li-mon

ta-rel-ka

tú-ye

1-shınıǵıw. Berilgen sózlerdi kóshirip jazıń.

al-ma	a-ta	tat	at
la-la	a-la	tal	al

Ana nan al. Lala, al.
Ata tal al. Ala at.

2-shınıǵıw. Ketekshelerdi toltırıń.

a a

a a

	a		a
--	---	--	---

a	
---	--

L l

T t

Tana, at, tat

Ata tal al

Dawisli	juwan	a				Dawisiz	únli						i	n				
ses	jirishke					ses	únsiz		t									

§3. KLASS PENEN TANISIW

1-shınıǵıw. Súwrettegi buyımlardı muǵallım menen birge aytır. Óz betinızshe buyımlardıń atın aytıp úyreniń.

 2-shinığıw. Berilgen sózlerdi ana tilinizge awdarıń.

Stol, stul, klass, taxta, qapı, parta,
por, shkaf, ayna.

 3-shinığıw. Bos ketekshelerge a, n, l, t hâripleriniń tiyislinis qoyıń.

s o s u y a t x

q p i k s s p r

 1-tapsirma. Qosiqti oqip, yadlap alin.

Muğallim

Maman biydey danasań,
Xızmetiń kóp, sanasań,
Sen ekinshi anasań,
Muǵallımım — ustazım.

(K. Aymanov)

2-tapsırma. Söylesiwdi dawam etiñ.

- Sen neshinshi klasta oqıysañ?
- Men ekinshi klasta oqıyman.
- Klasıńızda neshe qız, neshe bala bar?
- Bizin klasta 15 qız, 12 bala bar.
- Klasında neler bar?
-

W w háríbi

aw
wa
ta
at
al
an

ta-wiq

qa-win

taw

duw-tar

 1-shınıǵıw. Sózlerdi oqıp, kóshirip jazıń.

ay-IW

wa-tan

taw

duw-tar

ayiw

watan

taw

duwtar

Ata, aw awla. Ana-Watan.

Ala taw. Ala at.

2-shınıǵıw. Ketekshelerdi toltırıp, kóshirip jazıń.

a			w
---	--	--	---

a

W

w

Uatan, tau, aw

[illegible]

ol
lo
on
no

O o háribi

	O				
--	---	--	--	--	--

O			
---	--	--	--

	O	
--	---	--

 1-shınıǵıw. Berilgen gáplerdi oqıp, dápteriniń-ge kóshirip jazıń.

Ata, ot al. Ol lala. On bala.

 ana — ona; ана; еје, ана; маџ, мама.
ata — ota; ата; ата, baba, kaka; дед,
дедушка.
on — o'n; он; он; деcяџ.

 2-shinığıw. Súwretlerdiń ornına tiyisli sóz-lerdi qoyıp, kóshirip jazır.

Otar awladı. Ol

Оо háribi túpkilikli sózlerdiń basında «**о**» bolıp aytıladı hám «**о**» túrinde jazıladı: ol, on, ot. Sózlerdiń birinshi buwınında kelse «**о**» túrinde jazıladı: ton, qol.

O o
Ol, on, ot.
Tol, ton, tau

[illegible]

§4. OQIW QURALLARI

 1-tapsırma. Berilgen súwretten oqıw qural-larınıń atın atań.

- Bul ne? —Bul ruchka.
 —Bul qálem be? —Awa, bul qálem.
 —Bul dápter me? —Yaq, bul kúndelik dápter.
 —Qız ne qılıp atır? —Qız súwret salıp atır.
 —Bala jazıp atır ma? —Awa, bala jazıw jazıp atır.

Kitap

Kitap — bilim bulağı,
 Aqıl quyǵan sanama.
 Oqıǵanda yosh tasıp,
 Jiger, quwat alaman.

(X.Saparov)

B b hám S s háripleri

ba
bo
bu
as
sa
so

bal-ta

sa-at

ba-la

as	bol	ba-la	bal-ta
al	bas	sa-na	sa-at

1-shınıǵıw. Ketekshelerdi toltırıp jazıń.

B b

S s

Bala, balta.

sana, saat.

Da-wisli ses	juwan	a	o																
	jińishke																		
Da-wis-siz ses	únli	b																	
	únsiz																		

§5. OYINSHIQLAR

qu-wir-shaq

qo-yan

ta-wıq

kú-shik

tank

ma-shi-na

- Bul kim?
- Bul ul bala.
- Ol ne qılıp atır?
- Ol mashina aydap atır.

- Bul qız ne qılıp atır?
- Ol quwırshağın kiyindirip atır.

1-shınıǵıw. Qosıqtı yadlań.

Quwırshaq

Quwırshağım, quwırshaq,
Kóziń sulıw quwırshaq.
Bantikleriń jarasqan,
Oyinshıqlar qarasqan.

Z z hám M m háripleri

za
zo
ma
mo

za-ǵa-ra

sa-zan

mák-ke

az	zal	toz	mal	ta-za
saz	sal	tam	mol	ma-za

1-shınıǵıw. Súwretke qarap ketekshelerdi toltırın.

Z z

M m

Azat, sazan al.

Maman alma al.

Da-wıslı ses	juwan	a	o			Da-wı-sız ses	únli	b				z	ı	m	n	w
	jińışke						únsiz			t	s					

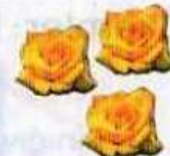
Ş6. SANAYMIZ

bir, birew

eki, ekew

úsh, úshew

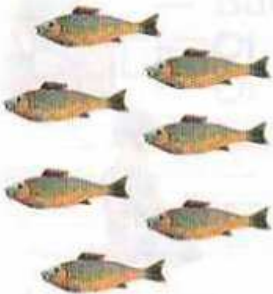

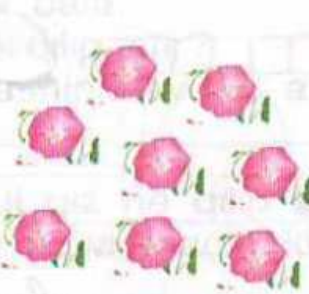
tórt, tórtew

bes, besew

altı, altaw

jeti, jetew

segiz

toǵız

1-shınıǵıw. Qosıqtı yadlań.

Sanap bilemen

Úsh qosıw eki,
Boladı bul bes.
Ózim bilemen,
Úkemler bilmes.

Úkemler hám men,
Qosqanda úshew.
Apam hám aǵam,
Bárimiz besew.

Tákirarlaw

1-shınıǵıw. Berilgen háripler hám buwınlardan sızıqshalar járdeminde sóz dúziń.

a
ta
sa

na

ba
la
da

la

2-shınıǵıw. Sózlerdi óz ana tilińizde aytań, olardı qaraqalpaqsha aytıluwı menen salıstırıń.

Ata, ana, alma, Azat, awa, aw, al.

2-shınıǵıw. Basqatırma. Súwretke qaraıp ketkeshelerdi toltırıń.

b

l

a

a

4-shınıǵıw. Gápplerdiń aqırına noqat qoyıp, kóshirip jazıń.

Asan, alma al Lala, nan al Azat, aw al

5-shınıǵıw. Jumbaqtı oqır, juwabın tabır.

Qısta ushadı,
Jerdi qushadı,
Keterde jılaydı,
Nege usaydı?

§7. REŃLER

- Shiyeniń reńi qan-day? — Qızıl.
- Limonniń-she? — Limonniń reńi sarı.
- Paxta qanday reńde? — Paxta aq reńde.
- Svetofordıń reńle-rin bileseń be? — Awa, qızıl, sarı hám jasıl.

1-shınıǵıw. Qosıqtı yadlań.

Aq bantik

Shashımızǵa
Baylaymız,
Appaq bantik
Aq bantik.

Jaynap keter
Dógerek,
Bantigimiz
Gúbelek.

R r hám U u háripleri

or
ra
ro
un

ruch-ka

ro-za

qu-man

ra-dio

ul
ut
tu

un
ul
or

o-ra
o-ta
tut

O-ral
O-tar
Sa-par

ta-ra
un-ta
us-ta

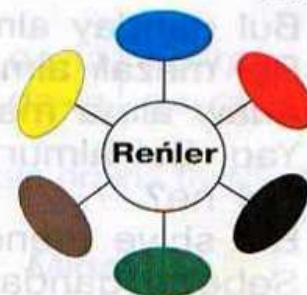
1-shınıǵıw. Sóz jasań.

O $\begin{cases} \text{raz} \\ \text{ral} \\ \text{tar} \end{cases}$

o $\begin{cases} \text{ra} \\ \text{ta} \\ \text{taw} \end{cases}$

2-shınıǵıw.
Klaster dúziń.

R r

U u

Otar, tut, Roza
Abbas usta.

Da- wıslı ses	juwan jińishke	a	o	u	Da- wıslı ses	únli	b	z	l	m	n	r	w
						únsiz		t	s				

§8. MIYWELER

Al-ma

al-murt

jú-zim

shi-ye

1-shınıǵıw. Dialogtı oqır.

- Bul qanday alma?
- Bul mazalı alma.
- Anaw alma ma?
- Yaq, bul almurt.
- Bul ne?
- Bul shiye menen alsha.
- Sebette qanday júzim bar?
- Sebette qızıl júzim bar.
- Bular neler?
- Alma, almurt — bular miyweler.

2-shınıǵıw. Jumbaqtı oqır, juwabın tabır.

1. Atası úsh jasında,
Balası bazarǵa baradı.

2. Sırtı qızıl, ishi aq,
Ortasında bir tayaq.

D d hám Q q háripleri

da
do
du
qa
qo
qu

dáp-ter duw-tar qa-sıq qá-lem

dos	Do-san	qa-la	qo-ra	qant
qus	Da-na	da-la	qa-ra	as-qa-baq

1-shınıǵıw. Súwrettiń ornına tiyisli sóz jaz.

Bul

Minaw

2-shınıǵıw. Sózlerdi kóshirip jazır.

Dosan, qora qur. Artıq, Qundız dos.

D d

Q q

Qarbaba, qus, duwtar.

Dana, Dosan dos.

Da-wisli	juwan	a o u	Da-wis-siz	únlı	b	d	z	l m n	r w
ses	jıñışke		ses	únsız		q t	s		

§9. PALİZ EGINLERI

Kar-tosh-ka ka-pus-ta ge-shir qı-yar

1-tapsırma. Dialogtı oqıñ.

- Bular neler?
- Bular piyaz, kartoshka, qıyar.
- Olar neler?
- Olar palız eginleri.
- Bul ne?
- Bul kartoshka.
- Minaw ne?
- Bul qawın.
- Olar mazalı ma?
- Awa, júdá mazalı.
- Bul geshir me?
- Yaq, bul qıyar.

2-shınıǵıw. Jumbaqtı oqıñ, juwabın tabıñ.

Qabat-qabat kóylegin,
Sheshindirip otırman.

Sheshken sayın kóylegin,
Jıláp-jıláp otırman.

pyazi

Í í hám Y y háripleri

ni
ti
bi
di
ay
oy
iy

ı-laq

qa-win

pi-shıq

qoy

iyt

qay-shı

tay
qoy
say

ıq-las
ı-laq
ta-rı

o-tın
wa-qıt
oy-maq

ay-na
oy-na
oy-la

İ / i

y / y

İqlas, ılaq, ay, jay.

Altın balıqtı tazaladı.

Sazan

Bul sazan balıq. Azamat sazan usladı. Sazandı anası aldı. Roza sazandı tazaladı. Anası onı astı. Sazan dım mazalı boldı.

1-tapsırma. Sorawlarğa juwap berin.

1. Bul ne?
2. Kim sazandı usladı?
3. Kim onı tazaladı?
4. Kim onı astı?

Da-wisli	juwan	a	o	u	i	Da-wis-siz	ünli	b	d	z	y	l	m	n	r	w
ses	jiñishke					ses	ünsiz	q	t	s						

§10. IDİSLAR

- Stolda neler bar?
- Stolda kese, shaynek hám tabaqlar bar.
- Bular neler?
- Bular pıshaq, qasıq hám kepkir.
- Ülken kesede hám tabaqta neler bar?
- Ülken kesede hám tabaqta awqat bar.

1-shınıǵıw. Jumbaqtı sheshin.

Kishkene ásbap temirden,
Qanttı kórse kemirgen.

E e háribi

le
re
de
ze

e-rik	ke-se	úy-rek	bes
e-men	er-te	el-ge	bes
E-sen	e-le	e-tik	tez

1-tapsırma. Tekstti oqin.

Er-na-zar er-te tur-dı. Ol o-qıw-da bol-dı.
Er-na-zar er-tek o-qı-dı.

- el—el; ел; yurt; страна.
ilaq—uloq; лақ; owlak; козленок.
idis—tovoq; ыдыс; tabaq, çanak; посуда.

Ee háribi túpkilikli sózlerdiń basında «e» bolıp ayıladı hám «e» túrinde jazıladı: *E-sen, el, erte*.
 Sózdiń ortasında hám aqırında kelse «e» bolıp ayıladı hám jazıladı: *shelek, shiye, kesek, gúze*. Orıs hám basqa tillerden kirgen sózlerdiń basında «e» bolıp jazıladı: *ekran, elektr, ekonomika, Egor*.

È e

Esen, el, erte, bes, tex.

Esen erte turdı.

Da-wisli ses	juwan	a	o	u	i	Da-wis-siz ses	únli	b	d	z	y	l	m	n	r	w
	jińishke						únsiz		q	t	s					

I i háribi

bi
ti
di
si

iy-ne-lik

tis

til

iyne

in
il

ini	bil	siz	i-lim	is-le
iri	tis	biz	i-nim	tis-le

i < ni
ri
si

in > im
il
bil

ayıw—ayıq; аю; ауу; медведь.
 adam—odam; адам; adam; человек.
 iyt—it; ит; it; собака.
 anar—anor; анар; nar; гранат.
 bayraq—bayroq; жалау; baydak; флаг.
 bult—bulut; бұлт; bulut; облако.
 dawis—ovoz, tovush; дауыс; ses; голос.
 dawissiz—undosh; дауыссыз; çekimsiz; со-
 гласный
 dawisli—unli; дауысты; çekimli; гласный.
 tawıq—tovuq; тауық; towuk; курица.

İ i

İni, iri, ilim.

İzmet tisin juwdı.

Da-wisli ses	juwan	a	o	u	i	Da-wis-siz ses	únli	b	d	z	y	l	m	n	r	w
	jińishke						únsiz		q	t	s					

§11. AZÍQ-AWQATLAR

1-tapsırma. Sóylesiwdi dawam etiñ.

- Azanda sen ne jeyseñ?
- Azanda men nan menen sarı may (ishimlik, máyek, qaymaq, góje) jeymen.
- Túslikte ne jeyseñ?
- Túslikte shay ishemem, soñ awqat (palaw, quwırdaq, sorpa h.t.b.) jeymen.
-

1-shınıǵıw. Qosıqtı oqıñ, mazmunın ayıp berıñ.

Nan

Mol bolsın nanımız,
Nan menen janımız,
Bolmasa nanımız,
Qıyın ǵoy halımız.

(S.Abbazov)

Ǵ ǵ hám P p hárpleri

ǵa
ǵo
ǵu
pa
pe
pi
pu

ǵaz

ǵar-bız

par-ta

pil

to-ǵız

sha-ǵa-la

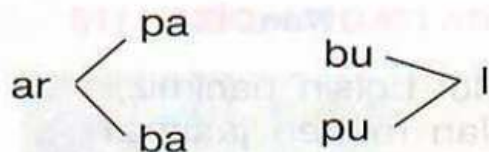
ǵaz
baǵ
pal

ǵo-za
pa-da
sa-ǵa

ǵar-ǵa
par-ta
per-de

Po-lat
to-ǵız
qa-ǵaz

Atızda $\begin{cases} \text{ǵar-bız} \\ \text{qawın} \end{cases}$ bar

perzent—farzand; перзент; perzent; дитя.
payda—foyda, manfaat; пайда; рейда; выгода.

pal—asal; бал; bal; мед.

paliz—sabzavot; көкөніс; gök, ekin; овощ.

qozi—qo'zichoq; қозы; guzu; ягненок.

qirman—xirman; қырман; harman; ток.

qosiq—ashula; өлең; айдум; песня.

qumirsqa—chumoli; кумырсқа; garynja; муравей.

garğa—qarg'a; қарға; gara garga; ворона.

gaz—g'oz; қаз; gaz; гусь.

g g

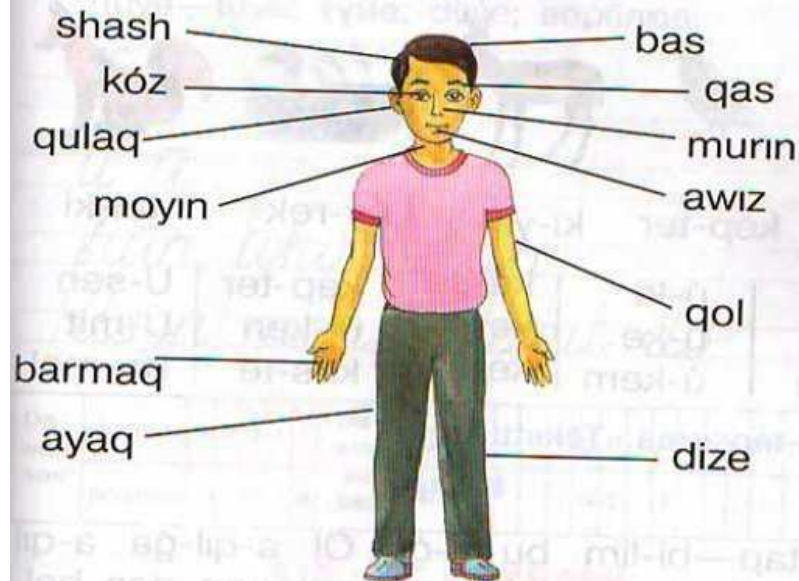
p p

Gaz, goza, nada, Polat.

Gany alma teridi.

Da-wisli	juwan	a	o	u	i	Da-wis-siz	ünli		b	g	d	z	y	l	m	n	r
ses	jiñishke				i		e	ünsiz			q	t	s				

§12. ADAM MÚSHELERI

1-shinigiw. Jumbaqtı oqır, sheshimin tawıp dápterińizge jazır.

Bes soldatım bir postda
Eñ mıqlısı tur basta.

Esitedi, aytpaydı,
Ózinshe til qatpaydı.
Basqalar jatsa da,
Olar jatpaydı.

K k hám Ú ú háripleri

ka
ke
ki
ún
úz
úy

kep-ter

ki-yik

úy-rek

túl-ki

ún
tús
tún

ú-ki
ú-ke
ú-kem

ke-se
ke-me
ke-li

kep-ter
úl-ken
kes-te

Ú-sen
Ú-mit
Ka-mal

1-tapsırma. Tekstti oqırñ.

Kitap

Ki-tap—bi-lim bu-la-ğı. Ol a-qıl-ğa a-qıl qo-sa-dı. Sen en-di ki-tap pe-nen dos bol.

1-shınığıw. Ketekshelerdi toltırñ.

2-shınığıw. Úlgige qarap gáp dúziñ.

u
ú > n

tu
tú > r

su
sú > r

ke > me
se
li

△ pikir—fıkr; пікір; pikir; мнение.
túye—tuya; түйе; düye; верблюд.

K k

Ú ú

Kün, úki, kitap.

Úsen menen Úmit dos.

Da-wıslı ses	juwan	a	o	u	i	Da-wı-sız ses	únli	b	g	d	z	y	l	m	n	r	w
	jıñışke						únsız		q	t	s						

§13. TIL BAYRAMI

△ 1-tapsırma. Tekstti oqırñ hám ayıp berñ.

Qaraqalpaq tili — Qaraqalpaqstan Respublikasınıń mámleketlik tili. 1989-jılı 21-oktyabrde ózbek tiliniń, al 1-dekabrde qaraqalpaq tiliniń mámleketlik til bolıp qabıl etilgen kúni.

Biziń mektebimizde bul sánege arnalğan bayram keshesi bolıp ótti. Keshede oqıwshılar naqıl-maqallar, jańıtpashlar hám qosıqlar ayttı. Keshe qızıqlı boldı.

2-tapsırma. Qosıqtı muğallım járdeminde kórkemlep oqır.

Ana tilimde!

— Analar baxtım der bala degendi,
Qanshama shekse de nala degendi!
Shayır, sen eń dáslep «Ana» degendi,
Qaysı tilde ayttır?

— Ana tilimde!

— Aldırda ashılıp tuńǵısh Álipbe,
Sol qunıqqan saatırdı táriyiple,
«Watan» sózin dáslep úlken háriptе,
Qaysı tilde jazdır?

— Ana tilimde!

(T. Seytjanov)

G g hám Á á háripleri

ge
gú
qá
sá
dá
tá

gúl

gú-be-lek

se-giz

á-lip-be

dáp-ter

mák-ke

1-tapsırma. Tekstti oqır.

Ámet

Ámet mektepte oqıydı. Ájaǵası Ámetti mektepke aparadı. Ámet aq, qızıl, sarı gúl ekti.

1-shınıǵıw. Gáp dúziń.

á $\begin{cases} \text{ke} \\ \text{ziz} \\ \text{dep} \end{cases}$

gú $\begin{cases} \text{l} \\ \text{ze} \\ \text{belek} \end{cases}$

Gúl $\begin{cases} \text{nara} \\ \text{zada} \\ \text{bazar} \end{cases}$

2-shınıǵıw. Oqır, eslep qalır.

san—sán

adam—qádem

dana—dáne

ága—áke

qala—qále

kúl—gúl

áke—ota; әке; кака; отец.

ádep—odob, axloq; әдеп; edep; мораль

áynek—deraza; терезе; penjire; окно.

g g

Á ā

Gúl, gúz, gúze.

Gúlnara ádepli qız.

Da- wisli ses	juwan	a	o	u	i	Da- wis- siz ses	únli	b	g	d	z	y	l	m	n	r	w
jiñishke	á	ú	í	e	ses	únsiz	p	k	q	t	s						

§14. KIYIM-KENSHEKLER

1-shınıǵıw. Súwrette berilgen kiyim-kensheklerdiń atların atań hám jazıń.

2-shınıǵıw. Sóylesiwdi dawam etiń.

- Qızdıń ústinde ne bar?
- Qız kóylek kiyip tur.
- Onıń kóylegi qanday?
- Onıń kóylegi sulıw.
- ...

3-shınıǵıw. Jańıltpashtı oqıń. Kiyim-kenshekke bildiretuǵın sózlerdi dápterińizge jazıń.

Basında qalpaq,
Qolında qolgap,
Ayaǵında baypaq.

Apam kóylegime,
Jańa jaǵa saldı,
Jańa jaǵanı,
Jańa saldı.

4-shınıǵıw. Jumbaqtıń sheshimin tawıp dápterińizge jazıń.

Bes tesik,
Bir esik.

Júriske orın sayladım,
Júwenin tartıp bayladım.

H h hám Sh sh háripleri

há
ha
he
hi
hú

hár-re

hák-ke

kú-shik

pı-shıq

sha	ash	ha-wa	ha-waz	sha-na
sho	shash	hár-re	ha-dal	she-lek
ish	hák	háp-te	ha-sıl	kú-shik
shi				

1-tapsırma. Tekstti oqır.

Berdaq

Berdaq—qaraqalpaq xalqınıń ullı shayı. Ol shayı ata. Qalada Berdaq ata esteligi hám kóshesi bar.

1-shınıǵıw. Súwretlerge qarap ketekshelerdi tóltırıń.

hám—va; және; хем, we; и.
háp-te—hafta; апта; hepde; неделя.
hawa—havo; аya; howa; воздух.
hár-re—ari; ара; агу; оса.
hárip—harf; әрп; harp; буква.
shımshıq—chittak; шымшық; serçe; воробей.
shana—chana; шана; gar asbasy; сани.
shelek—chelak; шелек; bedre; ведро.
shash—soch; шаш; saç; волос, волосы.

shabdal—shaftoli; шабдалы; şepdaly; персик.
shayı—shoir; ақын; şahur; поэт.
qumsheker—shakar; құмшекер; şeker; сахар.

h h

sh sh

Alisher shair al.

Bul pal hāvrəsi.

Da-wisli ses	juwan	a	o	u	i	Da-wis-siz ses	únli	b	g	ǵ	d	z	y	l	m	n	r	w
	jiñishke	á	ú	í	e		únsiz	p	k	q	t	sh	s					

§15. JIL MÁWSIMLERI

1-tapsırma. Sorawlarǵa juwap beriń.

1. Bir jilda neshe máwsim bar?
2. Bir máwsimde neshe ay bar?
3. Qaysı máwsimde jańa oqıw jılı baslanadı?
4. Qaysı máwsimde oqıw jılı tamamlanadı?
5. Saǵan qaysı máwsim kóbirek unaydı? Ne ushin?

1-shınıǵıw. Hár máwsimge baylanıslı ay atların dápterinińizge jazıń.

2-tapsırma. Tekstti oqıp, mazmunın aytıp beriń.

Jıl máwsimleri

Báhárde terekler gúlleydi. Átirap jap-jasıl maysaǵa bólenedi. Atızlarda egis jumısları baslanadı.

Jazda miyweler pisedi. Kún ıssı boladı. Balalar jazǵı demalısta shomıladı.

Gúzde jawın-shashın kóp boladı. Tereklerdiń japıraqları sarǵayıp jerge túsedi. Atızlarda jıyın-terim baslanadı.

Qısta qar jawadı. Kún suwıq boladı. Barlıq jer appaq qar menen qaplanadı. Balalar sırǵanaq tewip, qarda oynaydı.

Ń ń hám J j háripleri

ań
eń
úń
ja
jo
je

ań-shı

qo-ńı-raw

jú-zik

jú-zim

1-shınıǵıw. Sózlerdi oqırń hám jazırń.

ań	ja-ńa	jań-la	Ju-par-gúl
tań	ja-rıs	tań-la	Meń-li-gúl
keń	jıl-lı	tıń-la	Oń-ǵar-bay

1-tapsırma. Tekstti oqırń, sorawlarǵa juwap beriń.

Teńel usta

Barlıq jerde jańa jaylar salınıp atır. Bul jaylardı meniń ájaǵam Teńel de salıp atır. Jaylar biyik hám keń. Meniń ájaǵam usta. Men ájaǵam qurǵan taza jayda turaman.

1. Ne salınıp atır?
2. Jaylar qanday?
3. Teñel kim?
4. Taza jayda kim turadı?

1-shınıǵıw. Öz betiñizshe ñ, j háripleri bar sózlerdi tawıp jazıñ.

Nawrız—Navro'z; Наурыз; Nowruz; Навруз.
 añshı—ovchi; аңшы; awçy; охотник.
 jılan—ilon; жылан; úylan; змея.
 jumıs—ish; жұмыс; iş; работа.
 júzik—uzuk, сақина; жузик; halka; кольцо.
 jantaq—yantoq; жантақ; tiken; колючка.
 juldız—yulduz; жұлдыз; úyldyz; звезда.
 jawın—yomg'ir; жаңбыр; ýagyş; дождь.
 jol—yo'l; жол; ýol; дорога.
 jañıltpash—tez gapirish; жаңылтпаш;
 ýañlytmaç; скороговорка.

Ñ ñ

J j

Jañul Jıgagūldıñ xıñlısı.

Jumash añ awladı.

Da- wisli ses	juwan	a	o	u	i	Da- wis- siz ses	únli	b	g	ǵ	d	j	z	h	y	l	m	n	ñ	r	w
	jiñishke	á	ú	ı	e		únsiz	p	k	q	t	sh	s								

§16. JAÑA JÍL

1-tapsırma. Jaña jıl haqqında sáwbetlesıñ.

2-tapsırma. Qosıqtı yadlañ, qıs haqqında aytıp berıñ.

Qıs

Hawa rayı ózgerip,
 Baslandı qıs kúnleri.
 Suwıq samal, ızgırıq,
 Ayaz boldı túnleri.

Úy aldına qarasam,
 Aq tawlarday úyilgen.

Shópler menen terekler,
Aq kiyimnen kiyingen.
(T.Eshanov)

3-tapsırma. Jumbaqtırn sheshimin tabırn hám súwretin salırn.

Jańa jilda adamlar,
Meni ǵana bezegen.
Sonlıqtan da ózimdi,
Basqadan artıq kóremen.

Ó ó háribi

tó
dó
gó
kó

ó-pe-pek

kóy-lek

shó-je

1-shınıǵıw. Berilgen sózlerdi oqırn hám kóshirip jazırn.

óz	kók	shó-rek	Ó-te-gen
ór	kóz	kó-mir	Ó-mir-bay
sóz	kól	ó-mir	Tó-le-gen

Óó háribi túpkilikli sózlerdiń basında «ó» bolıp ayıladı hám jazıladı: ómir, ózek, óris. Sózlerdiń dáslepki buwınında «ó» bolıp ayıladı hám jazıladı: ból, kól, kóz, shóje, tór.

Shójeler

Shójeler shaqqan. Men olarǵa dán be-remen. Olar ana tawıq penen shóptırn túbin tintedi. Anası hár waqıt tóbege qaraydı. Ol shójelerine saq.

1-tapsırma. Tekstti oqırn, sorawlarǵa juwap berir.

1. Shójeler qanday?
2. Olarǵa ne beredi?
3. Shójeler ne qıladı?
4. Ana tawıq ne qıladı?

Eslep qalırn.

tor	tol	soz	kó	$\begin{matrix} k & kó \\ z & ó \\ l & te \end{matrix}$	mir
tór	tól	sóz			

Ö ö
Kōsherbay hām Ōtebiyke
bir kōshede turadı.

Da-wisli	juwan	a	o	u	i	Da-wis-siz ses	únli	b	g	ǵ	d	j	z	h	y	l	m	n	ń	r	w
ses	jińishke	á	ó	ú	ı		e	únsiz	p	k	q	t	sh	s							

X x háribi

xa
xo
xu
xi
ax
ex
ux

xat

tax-ta
xa-bar
xur-ma

pax-ta

rax-met
xiz-met
xok-key

Xat

xa-lat

Xal-qa-bad
Xo-je-li
Pa-ra-xat

Xalimağa Xalqabadtan xat keldi. Ayxan Arxıxannan xat aldı. Men Raxmannan xat aldım. Raxman Xojelige keldi. Raxman hám Paraxat dos.

1-tapsırma. Tekstti oqıń, sorawlarǵa juwap berıń.

1. Kimge xat keldi?
2. Ayxan kimnen xat aldı?
3. Kim Xojelige keldi?
4. Raxman kim menen dos?

xosh bol—xayr; қош болың; sag bol, hoş gal; прощай.
xızmetshi—xodim; қызметкер; hyzmatkär; работник.

zeyin—zahn; зейін; zehin; способность, дар.

zárúr—zarur; қажет, мұхтаж; zerur; необходимо.

sabaq — dars; сабақ; sapak; урок.

súwret—rasm; сурет; surat; рисование, фото.

sálem—salom; сәлем; salam; привет, здравствуй.

samal — shamol; жел; ýel; ветер.

sorpa — sho'rva; сорпа; çorba; бульон.

X x

Xat, xabar, raxmet.

Xojan taxtaǵa jazdı.

Da-wisli ses	juwan	a	o	u	i	Da-wis-siz ses	únli	b	g	ǵ	d	j	z	h	y	l	m	n	ń	r	w
jińishke	á	ó	ú	ı	e	únsiz	p	k	q	t	sh	s	x								

§17. HÁPTE KÚNLERI

1-shınıǵıw. Kóp noqattıń ornına tiyisli sózlerdi qoyıp, dápterinizge kóshirip jazır.

Dúyshembi—hápteniń ... kúni.

Shiyshembi—hápteniń ... kúni.

Sárshembi—hápteniń ... kúni.

Piyshembi — hápteniń ... kúni.

Juma — hápteniń ... kúni.

Shembi — hápteniń ... kúni.

Ekshembi — hápteniń ... kúni.

2-shınıǵıw. Sóylesiwdi dawam etiń.

— Sen neshinshi klasta oqıysañ?

— Men ekinshi klasta oqıyman.

— Sen azanda neshede turasañ?

— Sen sáskede ne qılasañ?

— ...

3-shınıǵıw. Berilgen sózlerden gáp dúziń.

Tań, azan, búgin, tús, keshe, erteń.

4-shınıǵıw. Oqırń hám kóshirip jazırń.

Saat jeti. Togızdan ótti. Bes kitap. Ekshembi demalis. Saat on boldı. Búgin shembi. Segizden bes minut ótti.

V v hám F f háripleri

va
vo
ve
fa
fo

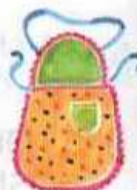
di-van

te-le-vi-zor

te-le-fon

far-tuk

1-shınıǵıw. Sózlerdi kóshirip jazırń.

va-gon fon-tan vo-ley-bol kon-fe-ta
vok-zal fut-bol ve-lo-si-ped sve-to-for

1-tapsırma. Tekstti oqırń.

Avtobus

Venera avtobusqa mindi. Avtobus vokzalğa baradı. Avtobusta Feruza Farida menen telefonda sóylesti.

2-tapsırma. Jumbaqtıń sheshimin tabırń.

Bir ájayıp ayna bar,

Ishinde qızıq kino bar.

3-tapsırma. Qosıqtı yadlań.

Baslansa futbol, Quwanış-quwanış,
Ótkersek gol. Doslarda bolar mol.

(Z.Zamatdinov)

1-shınıǵıw. Ketekshelerdi toltırırń.

U u

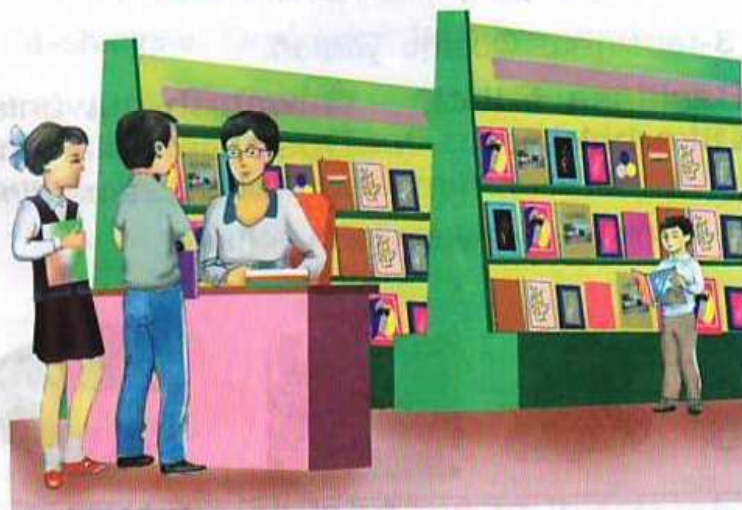
F f

Vagon, ferma, zavod.

Farxad zavodta isleydi.

Da- wisli ses	juwan	a	o	u	i	Da- wis- siz ses	ünli	b	v	g	g	d	j	z	h	y	l	m	n	ñ	r	w
	jñishke	á	ó	ú	í		únsiz	p	f	k	q	t	sh	s	x							

§18. KITAP — ĞÁZIYNE

1-shınıǵıw. Sorawlarǵa 52-bettegi súwretten juwap tabırń, sóylesiwdi dawam etiń.

- Bul ne?
- Bul kitap dúkánı.
- Kitap dúkánında neler bar?
- Kitap dúkánında hár qıylı qızıqlı kitap-lar hám oqıw quralları bar.
- Sen qanday kitap satıp aldırń?
- Men ertek kitap satıp aldım.
-

1-tapsırma. Este saqlarń.

Men $\searrow$ kitap + tı $\swarrow$ oqıdım
 Sen $\searrow$ $\swarrow$ oqıdırń
 Ol $\searrow$ $\swarrow$ oqıdı

2-shınıǵıw. Kóp noqattırń ornına tiyisli qosım-talardı qoyıp kóshirip jazırń.

Men $\searrow$ kitap dúkán-ına bar $\swarrow$
 Sen $\searrow$ $\swarrow$
 Ol $\searrow$ $\swarrow$

3-shınıǵıw. Jumbaqtı yadlarń, sheshimin tabırń.

Bilim-ilim taraǵan,
 Bir zamatqa hámme talaban.

Únsiz gana tilleser,
Betine onıń qaraǵan.
Qabat-qabat qaplangan,
Ishine bilim toplaǵan.

C c hám Ch ch háripleri

ce
co
ci
che
cho
chi

cir-kul che-mo-dan mo-to-cikl

1-shınıǵıw. Sózlerdi kóshirip jazıń.

cex | cir-kul | stan-ci-ya | che-mo-dan
cirk | ce-ment | mo-to-cikl | chem-pi-on

1-tapsırma. Tekstti oqıń.

Cirk

Bizler cirkke bardıq. Cirkte ayıw, at hám pil kórdik. Masqarapaz chemodandı ashtı. Chemodannan maymıl shıqtı. Ol oynadı. Cirk koncert boldı.

C c hám ch háripleri orıs hám basqa tillerden kirgen sózlerde esitilgen orınlarında jazıladı: *cex, cirkul, cifr,*

koncert, chemodan, pech, chek, pechenye.

2-shınıǵıw. Kóshirip jazıń, jumbaqtıń sheshi-min tabıń.

Bir ayaǵınıń izi bar,
Bir ayaǵınıń bizi bar.
Biri barıp tıǵadı,
Izi barıp aynalıp,
Sheńber sızip shıǵadı.

culirk

Yoshlı ses bar ózinde,
Tásir eter sezimge.
Túsinedi hámme adam,
Sesti shıqqan gezinde.

kerocont

C/c

Ch/ch

Cirkul, chemodan, cilindr.

Azamat champion boldı.

Da-wisli	juwan	a	o	u	i	Da-wis-siz ses	únli	b	v	g	ǵ	d	j	z	h	y	ı	m	n	ń	r	w
	jińishke	á	ó	ú	ı		e	únsiz	p	f	k	q	t	sh	s	x	c	ch				

§19. ÚY HAYWANLARI

1-shınıǵıw. Bos ketekshelerge úy haywanlarınıń atların tawıp, dápterinińizge jazıń.

1-tapsırma. Tekstti oqıń, mazmunın aytıp beriń.

Úy haywanları

Úy qaptalında mal qora bar. Mal qorada at, túye, sıyr hám qoy-eshkiler bar. Háwlide iyt júripti. Ol úydi qorıqlaydı. Sıyr hám eshki sút beredi. At hám túye júk taşıydı. Túye hám qoydan jún alınadı.

at — ot; ат; at; лошадь

ájaǵa — aka; aǵa; dogan, aga; брат.

ájapa — ora; әпке; uya, aýal dogan; сестра.

aspan — osmon; аспан; asman; небо.

ıynelik — ninachi; инелік; teneçir; стрекоза.

eshki — echki; ешкі; geçi; коза.

pıshıq — mushuk; мысык; pişik; кот.

pıshaq — pichoq; пышак; piçak; нож.

2-shınıǵıw. Jańıltpashtı yadlań.

Buzawım

Mó-me, mó-me, buzawım,

Mómelegen, buzawım.

Men beremen otırdı,

Mó-me deyseń, buzawım.

(U. Sadikov)

3-shınıǵıw. Úy haywanlarınıń balasınıń atın tawıp jazıń.

Qaraqalpaq álipbesi

1-shınıǵıw. Háriplerdi oqıń hám kóshirip jazıń. Olardıń jaylasıwın este saqlań. Óz ana tilińdegi háripler menen salıstırıń.

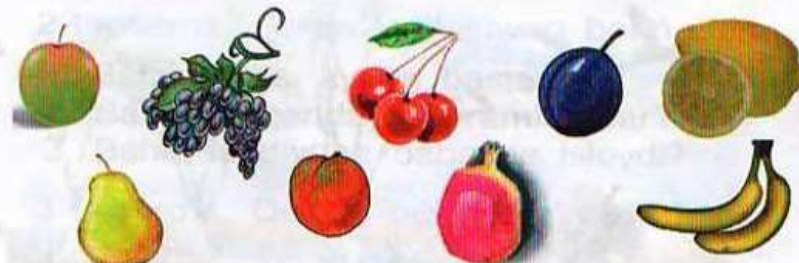
Qaraqalpaq álipbesi

q/t	baspa	jazba	aytıluwı	kirill	q/t	baspa	jazba	aytıluwı	kirill
1	Aa	<i>Aa</i>	a	а	18	Nn	<i>Nn</i>	ne	н
2	Áá	<i>Áá</i>	á	ә	19	Ňň	<i>Ňň</i>	ñe	ң
3	Bb	<i>Bb</i>	be	б	20	Oo	<i>Oo</i>	o	о
4	Dd	<i>Dd</i>	de	д	21	Óó	<i>Óó</i>	ó	о
5	Ee	<i>Ee</i>	e	е, э	22	Pp	<i>Pp</i>	pe	п
6	Ff	<i>Ff</i>	fe	ф	23	Rr	<i>Rr</i>	re	р
7	Gg	<i>Gg</i>	ge	г	24	Ss	<i>Ss</i>	se	с
8	Ġġ	<i>Ġġ</i>	ġa	ғ	25	Tt	<i>Tt</i>	te	т
9	Hh	<i>Hh</i>	he	х	26	Uu	<i>Uu</i>	u	у
10	Xx	<i>Xx</i>	xa	х	27	Úú	<i>Úú</i>	ú	у
11	İi	<i>İi</i>	i	ы	28	Vv	<i>Vv</i>	ve	в
12	Ii	<i>Ii</i>	i	и	29	Ww	<i>Ww</i>	we	ѡ
13	Jj	<i>Jj</i>	je	ж	30	Yy	<i>Yy</i>	ye	ѣ
14	Kk	<i>Kk</i>	ke	к	31	Zz	<i>Zz</i>	ze	з
15	Qq	<i>Qq</i>	qa	қ	32	Cc	<i>Cc</i>	ce	ц
16	Ll	<i>Ll</i>	la	л	33	Ch ch	<i>Chch</i>	che	ч
17	Mm	<i>Mm</i>	me	м	34	Sh sh	<i>Shsh</i>	she	ш, щ

2-shınıǵıw. Berilgen adam atların álipbe tártibinde jazıń.

Sharapat, Malika, Gúlnara, Seregúl, Hámidulla, Kárimbay, Niyetulla, Temirbek, Azamat, Gúldana, Gúlayım, Allayar, Ájiniyaz, Húrlıxan, Berdaq, Nurjáhán, Farhad, Dáwletbay, Miyirbek, Ziybagúl.

3-shınıǵıw. Súwrettegi miywelerdi atań hám olardı álipbe tártibinde kóshirip jazıń.

4-shınıǵıw. Tómendegi háriplerdi álipbe tártibinde kóshirip jazıń.

g, k, sh, o, s, c, a, á, n, x, j, w, r, u, ú, v, f, i, h, e.

1-tapsırma. Oqıń. Jumbaqtıń sheshimin tabıń.

Háripli jumbaq

Qalada bar,
Úyde joq.

Dalada bar,
Jerde joq. (A háribi)

Ógizde bar, Kózde bar,
Sıyırda joq. Bette joq. (Ó háribi)

(G. Jumasheva)

§20. BÁHÁR — GÜLLENIW PASLÍ

1-tapsırma. Súwretti dıqqat penen kórip shıǵıń. Súwret boyınsha qısqasha tekst dúziń.

1-shınıǵıw. Súwretler boyınsha dóńgeleklerdi toltırıp, gáp qurań.

k n j l d

g l e a s h l d

q s r

u i k l i

2-tapsırma. Sorawlarǵa juwap berıń.

1. Báhár qaysı aydan baslanadı?
2. Báhárde qanday bayramlar bar?
3. Báhárde diyqan baba ne isleydi?

3-tapsırma. Qosıqtı oqır hám yadlań.

Nálshe

Bıyl erte báhárde,
Alma, shiye ekkenmen.
Tárbiyalap, álpeshlep,
Biraz terdi tókkenmen.

Jáne ektim baǵıma,
Behi, shabdal, erikti.
Ege beremen taǵı da,
Bolsın dep baǵım kórikli.

(Tursimurat Eshanov)

- △ 4-tapsırma. «**Báhár — gúlleñiw paslı**» temasında soraw-juwap tiykarında gúrriñlesiw ótkeriñ.

Ses hám hárip

- △ 1-shınıǵıw. Berilgen sózlerdi oqırñ, hárbir sózde neshe ses hám hárip bar ekenligin ayıp beriñ. Sózlerdi óz ana tiliñizge awdarıñ.

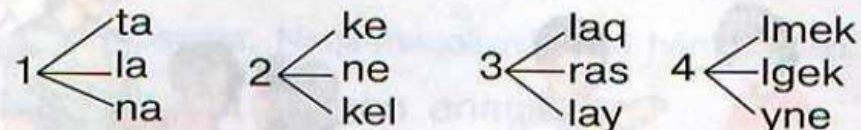
Bayram, mektep, klass, gúl, kitap, kitap-xana, taza, qálem, qaǵaz, baǵman, xat, baǵ.

- △ 2-shınıǵıw. Kóshirip jazıñ. Hárbir sózde neshe hárip bar ekenligin ayıñ. Sózlerdiñ mánisin ózgertip turǵan háriplerdi tabıñ.

men—sen	kún—tún	bala—qala
qoy—toy	kóz—sóz	shana—shala
apa—aǵa	qol—jol	esik—etik

- △ Sestiñ jazıwdaǵı tańbası — **hárip**. Seslerdi aytamız hám esitemiz, háriplerdi jazamız, kóremiz hám oqıymız. Dawıslı sesler buwın jasaydı. Sózde dawıslı ses qansha bolsa, buwın sanı sonsha boladı.

- △ 3-shınıǵıw. Tómendegi sanlardıñ ornına **a, á, ı, i** háripleriniñ tiyislin qoyıp, kóshirip jazıñ.

- △ 4-shınıǵıw. Oqırñ. Keyingi sózlerde qaysı hárip alıp taslanganın ayıp beriñ. Sózlerdiñ mánilerin bilip alıñ.

taraq—tara	gúrek—gúre
tabaq—taba	quraq—qura
qara—qar	tósek—tóse
oraq—ora	elek—ele

- △ 5-shınıǵıw. Kóshirip jazıñ. Hárbir sózde neshe hárip, neshe ses bar ekenin ayıp beriñ.

Qoyan, yashik, yubka, piyaz, shyotka, qıyar, montyor, Ziyada, shaynek.

§21. 8-MART — HAYAL-QIZLAR BAYRAMI

- △ 1-tapsırma. Súwret hám berilgen tayanış sózler tiykarında «Analar bayramı» temasında kishigirim tekst jazıñ.

Sózler: Anajan, densawlıq, ustaz, tileymen, sawǵa, anama, qutlıqlayman, bayramı.

- 2-tapsırma. Qosıqtı oqır hám yadlañ. Mazmunın aytıp berin.

Mehribanım janım anam

Janım anam qayda barsam
Kóz aldımda shamshıraqsañ,
Bir qúdiretli muhabbatsañ,
Mehribanım, janım anam.

Bárqulla sen yadımdasañ,
Namıs penen arımdasañ,
Júregimde, janımdasañ,
Mehribanım, janım anam.

(T.Seytjanov)

- 3-tapsırma. Sorawlarǵa juwap jazır.

1. 8-mart kimlerdiñ bayramı?
2. Balalar bayramǵa ne tayarladı?

3. 8-mart kúni olar kimlerdi qutlıqlaydı?
4. Sen 8-mart kúni kimdi qutlıqlaysañ?

- 4-tapsırma. Naqıl-maqallardı oqır hám yadlañ.

Aq sút bergen ananıñ,
Balada haqı kóp bolar.

Ananıñ qádirin bilmegen,
Balanıñ bası qor boladı.

Ananıñ kewli balada,
Balanıñ kewli dalada.

Dawıslı sesler. Juwan hám jıñışke dawıslı sesler

- 1-shınıǵıw. Sózlerdi oqır. Háriplerdiñ aytlıwına itibar berin. Qaysı háripler tosqınlıqqa ushıramay ayıladı?

Kitap, dápter, alma, úyrek, kiyim, miywe, qálem, klass, gúl, kitap, adam, gúbelek, balıq, toǵay, ayna, qozı.

Dawıslı sesler awız boslıǵınan shıq-qanda irkinishke ushıramaydı. Olardı aytqan waqıtta tek dawıs esitiledi.

Qaraqalpaq tilinde 9 dawıslı ses hám hárip bar: a, á, e, i, ı, u, ú, o, ó.

2-shınıǵıw. Birinshi ana tilińizdegi, keyin qaraqalpaq tilindegi dawıslı seslerdi jazıń. Ayırmashılıǵın aytıp berıń.

3-shınıǵıw. Sózlerdi oqıń hám jazıp alıń. Dawıslı seslerdiń astın sızıń.

Balıq, top, terek, oqıwshı, tazalıq, sıyr, bala, búlbúl, qoy, pıshıq, iyt, qus, shay-nek, ádepli.

4-shınıǵıw. Jumbaqtı oqıp, kóshirip jazıń. Dawıslı háriplerdiń astın sızıń.

Ol bolsa shıǵar ses,
Tosqınlıq bolmas hesh.
Buwıńa bolar tiykar,
Onısız sóziń biykar. (Dawıslı sesler)

5-shınıǵıw. Tómendegi sózlerdegi **o** háribiniń ornına **ó** háribin, **a** háribiniń ornına «**á**» háribin qoyıp kóshirip jazıń. Mánilerin bilip alıń.

or—...r	tal—k...l
tor—t...r	sal—s...l
bol—b...l	nan—k...n

soz — s...z	san — s...n
qoz — k...z	bas — b...s
boz — b...z	jan — t...n

6-shınıǵıw. Tómendegi sózlerdegi **i** háribiniń ornına **ı** háribin, **u** háribiniń ornına **ú** háribin qoyıp, kóshirip jazıń. Mánilerin aytıp berıń.

is — ...s	tur — t...r
tis — t...s	ush — ...sh
siz — s...z	un — ...n
kir — q...r	duz — d...z

Juwan dawıslı sesler: **a, o, u, ı.**
Jıńishke dawıslı sesler: **á, ó, ú, i, e.**
Juwan dawıslı sesler juwan buwın jasaydı: **ba-la, jum-baq.**
Jıńishke dawıslı sesler jıńishke buwın jasaydı: **ó-giz, se-giz.**

7-shınıǵıw. Naqıllardı oqıń hám jazıń. Juwan dawıslı seslerdiń astın bir, jıńishke dawıslı seslerdiń astın eki sızıń.

Aqıl jastan shıǵadı,
Hasıl tastan shıǵadı.

Ataňa ne qılsań,
Aldıňa sol keledi.

Oqıwsız bilim joq,
Bilimsiz ilim joq.

8-shınıǵıw. Tekstti oqıń. Kóp noqattıń ornına tiyisli háriplerdi qoyıp kóshirip jazıń.

N...kis — Q...raq...lpaqstann...ń payt...xtı.
Ol jaňa q...la. Ğ...rezsizlikten k...yin Nók...s
jaňa hám sul...w qalaǵa aylandı. Nókiste
jaňa m...zey, m...ym...nxana, mek...ep hám
biy...k ja...lar sal...nıp at...r.

§22. XOSH KELDİŇ, NAWRIZ!

1-tapsırma. Tekstti oqıń, mazmunın sóylep beriń.

Nawrız

Nawrız «jaňa kún» degendi ańlatadı. Bul kúni kún menen tún teńlesedi. Nawrız — doslıq, awızbirshilik, miymandoslıq bayramı.

Bul bayramda bárshe milliy kiyim-ken-sheklerdi kiyip, at-arbalarǵa minedi, seyil etedi. Analarımız nawrız góje, súmelek pı-siredi.

2-tapsırma. Súwret boyınsha «Xosh keldiń, Nawrız!» teması boyınsha soraw-juwap ótkeriń.

3-tapsırma. Qosıqtı oqıń hám yadlań.

Nawrız kelgen máhálde

Kóp jıynalar adamlar,
Alısadı palwanlar,
Bolar ishten shalǵanlar,
Nawrız kelgen máhálde.

Kewilde kir qalmaydı,
Qosıq nama jańlaydı,
Átkónshekler tınbaydı,
Nawrız kelgen máhálde.

Ot jaǵar azanda,
Góje piser qazanda,
Iship kórseń mazalı,
Nawrız kelgen máhálde.

(X. Saparov)

Dawissız sesler

1-tapsırma. Qosıqtı oqıń. Seslerdiń aytılwına diqqat awdarıń.

Sálem

Qollarına tutqan hasa
Jas ullıǵa sálem berdim.
— Saw bol, balam, uzaq jasa!
Dep aytqanın quwat kórdim.

Jas ullıǵa keregi sol,
Dáme etpes onnan basqa.
Sálem berip, usınıw qol,
Dástúr bolsa hárbir jasqa.

(X. Saparov)

Dawissız seslerdi aytqan waqıtta hawa awızda tosqınlıqqa ushıraydı. Qaraqalpaq tilinde 25 dawissız ses hám háripler bar: **b, d, f, g, ǵ, h, x, j, k, q, l, m, n, ń, p, r, s, t, v, w, y, z, sh, c, ch.**

Dawissız sesler buwın jasamaydı.

1-shınıǵıw. Kóshirip jazıń. Dawissız seslerdiń astın sızıń,

Alma, qárelı, shiye, tereze, qapı, sıǵısh, avtobus, mektep, klass, gúl, kitap, kitapxana, túlki, qasqır, qoy, sıyır, keme, shana, jay, idis.

2-shınıǵıw. Súwretten birinshi dawıslıdan baslanǵanlardıń atın, soń dawissızdan baslanǵanlardıń atın jazıń.

- 3-shınıǵıw. Tekstti oqıń. Kóp noqattıń ornına **b, f, p, v** háripleriniń tiyislin qoyıp kóshirip jazıń.

Pazılbek a...to...usqa mindi. Gúldananiń úyinde tele...on bar. Berdimurat áde...li bala. Avtobus avto...okzalğa baradı. Shaxrux kita...ların taza uslaydı. Qaraqalpaq tili sa...aǵı baslandı. Balalar ...utbol oynap atır.

- 4-shınıǵıw. Kóp noqattıń ornına **d, t, k, g** háripleriniń tiyislin qoyıp kóshirip jazıń.

Bul — ...áp. Al bul bolsa duw...ar. Bul — ...úl. Al mınaw gúbele... . Anam ...awıqqa ...án berdi.

- 2-tapsırma. Qosıqtı oqıń hám yadlań. Dawis-sız seslerdi aytıń.

Qıraǵı bol

Áy doslarım, qıraǵı bol,
Watannıń kóz-qulaǵı bol.
El basına duman tuwsa,
Jaqtı berer shıraǵı bol!

(T. Jumamuratov)

§23. JOL HÁREKETI QAǴÍYDALARI

- 1-tapsırma. Svetofordıń shıraqlarına qarap ne islew kerekligin aytıń.

- 2-tapsırma. Úkelerińizge jol hárezketi qáde-leri haqqında aytıp berıń.

- 3-tapsırma. Test sorawlarına juwap berıń.

1. Qaysı transport túri kóp zatlardı tasıydı?

a) avtobus; v) júk mashinası; d) jeńil mashina.

2. Kósheni kesip ótkende aldın qaysı tárepke qaraw kerek.

a) tuwrıǵa; v) oń tárepke; d) shep tárepke.

- 1-shınıǵıw. Noqattıń ornına kerekli sózlerdi qoyıp jazıń.

... kózli jol kórsetiwshi.

Bir kózi — ...

Bir kózi — ...

Bir kózi — ...

2-shınıǵıw. Jumbaqtı oqıp, dápterinińizge kóshirip jazıń. Sheshimin tabıń.

Jolawshını, kólikti,

Baǵındırar ózine.

Hámme únsiz is eter,

Qarap alıp kózine.

4-tapsırma. Qosıqtı kórkemlep oqıń hám yadlań.

Svetofordıń sózi

Áy bala!

Minagan qara!

Al men seniń menen

Bolaman jora.

Jollardıń kesisken,

Jerinde toqta!

Aldı-artıńa qarap,

Ózińdi baqla!

Ótip ketiw ushın,

Kók bolıp janaman.

Qawipsiz júriwge,

Wáde qılamın.

Áy bala, bul sózdi,

Yadıńda saqla!

Qızıl bolıp jansam,

Dárhal sen toqta!

(X.Saparov)

Buwin

1-shınıǵıw. Súwrettegi zatlardıń atların buwına bólip oqıń.

kú-shik

kep-ter

te-le-fon

ba-lıq

2-shınıǵıw. Kóshirip jazıń. Hár bir sózde neshe buwin hám hár bir buwında neshe dawıslı ses bar ekenin ayıń.

Ki-tap, o-qıw-shı, pax-ta, ba-la, da-la, te-le-vi-zor, mek-tep, ki-tap-xa-na.

Sózler buwinlarga bólinedi: a-na, pi-shıq. Hár bir buwında bir dawıslı ses, bir yamasa birneshe dawıssız ses boladı: ba-la, te-le-fon, klass.

3-shınıǵıw. Tómendegi buwinlardan sóz qurań hám kóshirip jazıń.

ta $\begin{cases} \text{ra} \\ \text{ba} \\ \text{na} \end{cases}$

úy $\begin{cases} \text{te} \\ \text{jú} \end{cases} \rightarrow \text{rek}$

ba $\begin{cases} \text{lıq} \\ \text{la} \\ \text{xıt} \end{cases}$

 4-shınıǵıw. Berilgen sózlerdi buwıǵa bólip kóshirip jazıń.

Shaǵala, ǵarbız, qawın, alma, báhár, pomidor, geshir, qasıq, kese, júzim, juldız.

§24. NÓKIS QALASÍ

 1-tapsırma. Tekstti oqıń. Mazmunın sóylep berıń.

Nókis

Nókis—Qaraqalpaqstannıń paytaxtı. Onıń keń hám sulıw kóshelerinde avtobus, jónelisli taksiler hám hár túrli jeńil mashinalar qatnaydı. Hár bir kesispede svetofor islep tur.

Nókiste biyik imaratlar, múzeyler, teatrlar hám dem alıw orınları bar. Aqsaray aldında babamız Berdaqtıń háykeli ornatılǵan.

 2-tapsırma. Sorawlarǵa juwap berıń.

1. Qaraqalpaqstannıń paytaxtın aytır.
2. Qalada neler bar?
3. Kóshelerde neler qatnaydı?
4. Kesispede ne bar?
5. Sen qay jerde jasaysań?

Ótkerme

 Sózlerdiń bir qatarǵa sıymay qalǵan bólegi ekinshi qatarǵa buwıǵa bólinip ótkeriledi: NÓ-kis, pay-tax-tı, sulıw, qá-lem, qa-ra-qal-paq, sve-to-for, ba-la-lar-ǵa.

 1-shınıǵıw. Berilgen ǵáplerdi oqıń, qara hárip penen jazılǵan sózlerdi buwıǵa bólip kóshirip jazıń.

Fazılbek ekinshi klasta oqıydı. Ol **sa-baqlarınan** jaqsı **bahalar** aladı. Fazılbek **aqıllı** hám **ádepli** bala.

 2-shınıǵıw. Qosıqtı oqıń hám yadlań. Qara menen berilgen sózlerdi buwıǵa bólip jazıń.

Sulıw qala Nókisim

Kóshe boylap **záwlim** jay,
Boy tiklegen ayma-ay,
Tań qalasań yapırmaı,
Sulıw qala, **Nókisim**.

Dosqa ashıq qushaǵı,
Bawırına qısadı,
Tashkentine usadı,
Sulıw qala, Nókisim.

(Á.Xalmuratov)

§25. SAP DENEDE — SAP AQIL

1-tapsırma. Súwretler tiykarında sorawlarǵa juwap beriń.

- Sizler qaysı sport túrlerin bilesizler?
- Qaysı sport túrin jaqsı kóresiz?
- Qaysı sport túri menen shuǵıllanasız?
- Mektebińizde sport dógerekleri bar ma?

2-tapsırma. Tıńlań, tákirarlań hám oqıń.

juwırıw	shaxmat	boks
sekiriw	shashka	voleybol
júziw	gúres	futbol

1-shınıǵıw. Sózlerdi ornı-ornına qoyıp, gáp qurap jazıń.

Jeńil, atletika, boldı, jarıs, boyınsha. Qatnasaman, shaxmat, dógeregine, men. Gúreste, Qállibek, boldı, jeńimpaz.

2-shınıǵıw. Kóp noqattırn ornına kerekli hárip qoyıp, sport oyunların atın jazıń.

b S g s v

sh t t i

3-shınıǵıw. Tómendegi sózlerden paydalanıp, gáp qurap tekst jazıń.

Háreketli oyunlar, kúshli, shep taman, topar, er balalar, qızlar, jeńimpaz boldıq, juwırıw, chempion.

3-tapsırma. Berilgen soraw-juwaplar tiykarında gúrrińlesiwdi dawam etiń.

- Bul qanday oyun?
- Bul «Aq terek pe, kók terek» oyını.
- Kimler menen oynadıń?
- Qızlar menen oynadım.
- Qaysı topar jeńimpaz boldı?
- «Qızlar» toparı jeńimpaz boldı.
- Qanday háreketli oyunlardı bileseń?
-

4-tapsırma. Qosıqtı kórkemlep oqıń hám yadlań.

Aq terek pe, kók terek?

Birinshi tárep:

—Aq terek pe, kók terek,
Bizden sizge kim kerek?

Ekinshi tárep:

—Tazalıqlı, tártiplı,
Berıń bizge Artıqtı.

Birinshi tárep:

—Aq terek pe, kók terek,
Bizden sizge kim kerek?

Ekinshi tárep:

—Minezi jatıq, minayım,
Kerek bizge Gúlayım.

Birinshi tárep:

—Aq terek pe, kók terek,
Bizden sizge kim kerek?

Ekinshi tárep:

Súyer oqıw, ilimdi,
Berıń bizge Klimdi.

Birinshi tárep:

—Aq terek pe, kók terek,
Bizden sizge kim kerek?

Ekinshi tárep:

— Qıynlıqtan qorqpağan,
Kerek bizge Esbolğan.

Birinshi tárep:

— Aq terek pe, kók terek,
Bizden sizge kim kerek?

Ekinshi tárep:

— Tez shıǵarar qáterıdi,
Berıń bizge Mátendi.

Birinshi tárep:

— Aq terek pe, kók terek,
Bizden sizge kim kerek?

Ekinshi tárep:

— Jaqsı kórer sporttı,
Berıń bizge Asqadtı.

Birinshi tárep:

— Aq terek pe, kók terek,
Bizden sizge kim kerek?

Ekinshi tárep:

—Kestesi kóp unaydı,
Berıń bizge Gulaydı.

Oyin basqarıwshısı:

— Aq terek pe, kók terek,
Bizden sizge kim kerek?

Hámmesi:

Aydın-aydın jol kerek,
Sheber-sheber qol kerek.
Kim ádepli, tártipli
Bolsa, bizge sol kerek.

(Tólepbergen Mátmuratov)

Sóz haqqında túsinik

1-shınıǵıw. Gáplerdi oqır hám kóshirip jazır.
Hárbir gápte neshe sóz bar ekenligin aytır.

1. Men hár kúni azanda erte turaman.
2. Taza hawada denemdi shınıqtıraman.
3. Tártipli bolıw — hárbir oqıwshınıń birinshi shárti.
4. Men bos waqtımda ata-ana-
ma járdem beremen.

2-shınıǵıw. Tekstti oqır. **Kim? ne?** degen sorawlarǵa juwap beretuǵın sózlerdiń astın sızır.

Aqıllı bala

Bir bala oynap atırǵanda qımbat bahalı ıdıstı sındırıp qoydı. Bunı heshkim kórmedi. Ákesi kelip:

— ıdıstı kim sındırdı? — dep soradı.

Bala qorqqaninan qamıstay dirildedi hám «men» dep juwap berdi.

Sonda ákesi:

— Haqıyqatlıqtı aytqanıń ushın raxmet, — dedi.

△ Sózler buwınlardan quraladı. Gáp tamamlanǵan pikirdi bildirip, sózlerden quraladı. Zattıń atın bildiretuǵın sózler kim?, ne? degen sorawlarǵa juwap beredi.

△ 3-shınıǵıw. Kóp noqattıń ornına tiyisli buwınlardı jazır.

△ 4-shınıǵıw. Sózlerdi buwıńǵa bólip, kóshirip jazır hám neshe buwın ekenligin aytır.

Alma, erik, júzim, oqıw, temirshi, balıq, úyrek, bala, geshir, oqıwshı, úyrek, qarlıǵash.

§26. ESLEW MAYDANÍNDÁ

1-tapsırma. Súwretke qarap «**9-may — Eslew hám qádirlew kúni**» temasında gúrrinlesin.

2-tapsırma. Qosıqtı kórkemlep oqıń. Mazmunın ayıp berin.

Estelik basında

Estelik basında,
Atam kózin jasladı.
Náletiy urıs haqqında,
Kóp hárse ayıp tasladı:

— Jas jigít edik sol waqta,
Urisqa hámme atlandıq.
Bir qasıq qan qalğansha,
Watandı jawdan saqladıq.

Atamızdıń tilegin,
Bizler qabıl alamız.
Planeta tınıshlıgın,
Bárha qorǵap turamız.

(Ábdirazaq Seytjanov)

3-tapsırma. «Eslew maydanında» teması boyınsha kishigirim tekst jazıń.

4-tapsırma. Jańıltpashtı oqıń hám yadlań.

Elimizdiń erteńgisi,
Erliginde eslener.
Elde etseń erligińdi,
Elatıńda eskerer.

(U. Sadıkov)

Zattıń atın bildiretuǵın sózler

1-shınıǵıw. Oqıń. Oyinshıqlardı bir bólek, oqıw quralların bir bólek jazıń.

Quwırshaq, mashina, kitap, top, qálem,
ayıw, sizgısh, qağaz, shar.

Oyinshıqlar: ...

Oqıw quralları: ...

△ **Zatlardıń atın bildiretuǵın sózlerge ne? degen soraw qoyıladı.**

△ 2-shınıǵıw. Súwrettegi zatlardıń atın aytıń, olarǵa soraw qoyıń. Bul zatlardı ne ushin paydalanamız?

△ 1-tapsırma. Jumbaqtı oqıp, sheshimin tawıp jazıń.

Jańalıq xabar,
Ózinen tarar.

Qısta topıraq jamılar,
Jazda monshaq taǵınar.

△ 3-shınıǵıw. Sózlik dápterinizge jazıp alıń.

bala — bola; бала; oǵlan; мальчик

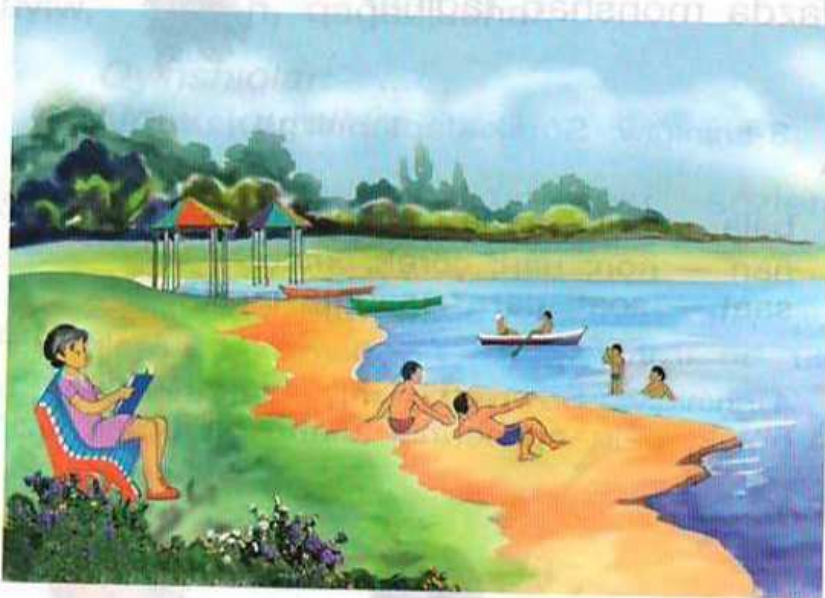
nan — non; нан; çörek; хлеб.

saat — soat; сағат; sagat; часы.

△ 4-shınıǵıw. Súwretten miywelerdiń atların bir bólek, palız eginleriniń atların bir bólek jazıń.

§27. JAZ KEWILLI

1-tapsırma. Tekstti oqır, mazmunın ayıp berir.

Jaz kewilli

May ayında oqıw jılı tamamlanadı. Jazǵı demalı baslanadı. Oqıwshılar túrli jaqqa dem alıwǵa asıǵadı. Ayırımları lagerlerge, dem alıw orınlarına, al basqaları awılǵa baradı. Bazılar sport penen shuǵıllanadı, ata-analarına járdemlesedi yamasa kitap oqıyadı, sayaxatqa shıǵadı.

2-tapsırma. Sorawlarǵa juwap berir.

1. Oqıw jılı qashan tamamlanadı?
2. Dem alıw ushın qay jerlerge baradı?
3. Sen jazǵı demalıstı qalay ótkermekshiseń?

1-shınıǵıw. Qosıqtıń bir kupletin kóshirip jazıp, dawısı seslerdiń astın sızır.

Jaz kewilli

Kúlip turǵan jadrap,
Kók lipas kiyip átirap,
Kózler qızar, toymas qarap,
Júdá sulıw jaz kewilli.

Suwlarǵa tolı salmalar,
Boyında júzim, almalar,
Úy aldında gúl ırǵalar,
Júdá sulıw jaz kewilli.

Oqıwshılar kanikulda,
Sayaxatta bolar jolda,
Kim lagerde, kim awılǵa,
Júdá sulıw jaz kewilli.

(S.Abbazov)

3-tapsırma. Qosıqtı kórkemlep oqır hám yadlań.

Zattıń túr-túsin bildiretuǵın sózler

1-shınıǵıw. Berilgen ǵáplerdi oqırń hám kóshirip jazırń.

Kók qálem. Sarı gezleme. Ala at. Qara qoy. Suliw kóylek. Qızıl gúl.

2-shınıǵıw. Kóshirip jazırń. Qanday? degen sorawǵa juwap beretuǵın sózlerdi tabırń.

Domalaq, kók, qızıl—bul ǵarbız.
Qońır, kishkene—bul qozı.
Ala, úlken—bul at.

Kók, aq, qara—degen sózler zatlardırń túr-túsin hám reńin bildiredi. Olarǵa **qanday?** degen soraw qoyıladı.

3-shınıǵıw. Jańıltpashlardı túsinip oqırń. Qara hárip penen jazılǵan sózlerge soraw qoyırń.

Aq shaynekke **kók** qaqpaq,
Kók shaynekke aq qaqpaq,
Aq qaqpaq, **kók** qaqpaq,
Kók qaqpaqqa aq qaqpaq.

4-shınıǵıw. Kóp noqattırń ornına tiyisli sózlerdi qoyıp, kóshirip jazırń.

Torı, ala, qara ...

Domalaq, kók, qızıl, mazalı ...
Kerekli sózler: at, alma.

5-shınıǵıw. Jumbaqtı oqırń. Zattıń túr-túsin bildiretuǵın sózlerdi aytırń.

Dizilisken aq-qara tas,
Bir-birine oǵada qas. (shakash)

Jıl dawamında ótilgenlerdi tákirarlaw

1-shınıǵıw. Súwretke qarap bir buwin qosıp sózler qurań.

....- lek

....- dal

....-ǵa-la

.... - nik

....- shıq

....- mıl

- △ 2-shınıǵıw. Sózlerdi oqır. Dáslep ıdıslardıń atın, soń basqa zatlardıń atların jazır.

Kese, shelek, tabaq, shaynek, shana, saat, ağash, gilem, qaǵaz, qatıq, tarelka, qasıq, qálem, dápter.

- △ 3-shınıǵıw. Miywelerdiń atın jazır. Dawıslı seslerdiń astın sızır.

- △ 4-shınıǵıw. Sózlerdegi bir háripti ózgertip basqa sóz jasań.

gúl — ...	qulaq —	paxta —
kel —	til —	túr —
kól —	qar —	tur —

- △ 1-tapsırma. Qosıqtı oqıp, oyındı dawam etir.

— Há túlkishek, túlkishek,
— Túnde qayda barasań?
— Mamamnıń úyine baraman.

- Mamań saǵan ne berer?
— Eshki sawıp sút berer.
—
—

- △ 2-tapsırma. Rollerge bólip oqır hám yadlań.

Hákke qayda

— Hákke qayda?	— Dárwazańız qayda?
— Uyasında.	— Óte beriń bunnan.
— Ne islep atır?	Ala qanat hákke,
— Keste tigip atır.	Hákkelemey óte ber.
— Kestesi qanday?	Hákkelep qızıq kórsetip,
— Alaqanday.	Saz-sáwbetin sherte ber.
— Kimler ushın?	
— Sizler ushın.	

- △ 3-tapsırma. Buwınlardan naqıl jasań.

Je

ól

kes

ti

bir

shep

5-shınıǵıw. Bir buwın qosıp, sóz qurań.

....-tan

.... - tap

....- ta

....- je

....- tuk

....- kul

4-tapsırma. Tómende berilgen buwınlardan sóz jasań hám jazıń.

Rax

bá

xa

bar

met

hár

6-shınıǵıw. Qaysı juwapta máwsimlerdiń orın tártibi durıs berilgen?

a) báhár, gúz, qıs, jaz.

b) báhár, jaz, gúz, qıs.

c) qıs, gúz, jaz, báhár.

d) gúz, báhár, qıs, jaz.

5-tapsırma. Berilgen ómirbayandı oqıń hám ózlerińizdiń ómirbayanıńızdı jazıń.

Men, Karimbaeva Shaxsánem, 2010-jılı tuwılǵanman. Házir Nókis qalasında 20-ulıwma bilim beriw mektebinde oqıyman. Shańaraǵımızda tórt adam bar: ákem Maxmud — shofyor, anam Arıwxan tárbiyashı bolıp isleydi. Sińlim Zarina men oqıytuǵın mekteptiń 1-klasında oqıydı.

Ómirbayan—tarjımayı hol; өмірбаян; ömür-beýan; автобиография.

7-shınıǵıw. Dúzgen tekstińizden háreketti bildiriwshi sózlerdi, adam hám zattıń atın bildiretuǵın sózlerdi, sandı bildiretuǵın sózlerdi anıqlap, aytıp berıń.

8-shınıǵıw. Kóp noqattıń ornına kerekli sózlerdi qoyıp kóshirip jazıń.

Meniń atım — ...
Meniń familiyam — ...
Meniń dostımnıń atı — ...
Meniń dostımnıń familiyası — ...

9-shınıǵıw. Oqır. Qara hárıp penen jazılǵan sózlerge tiyisli sorawların qoyır.

1. **Ala** buzaw. 2. **Úlken** top. 3. **Qızıl** mashina. 4. **Sulıw** kóylek. 5. **Mazalı** alma. 6. **Biyik** jay.

10-shınıǵıw. Tómendegi sózlerden paydalanıp gáp qurań. **Kim? ne qıladı?** degen sorawlarǵa juwap beretuǵın sózlerdi tabır.

Muǵallım, shıpaker, padashı, sawınshı.

Kerekli sózler: *emleydi, oqıtadı, baǵadı, sawadı.*

6-tapsırma. «**Kitap — bilim bulaǵı**» teması boyınsha ózińiz oqıǵan kitaplarıńız boyınsha sawbet ótkeriń.

TIL ÓSIRIW

Qaraqalpaqstannıń haywanat hám ósimlik dúnyası

Hár bir adamnıń kindik qanı tamǵan jeri onıń — watanı. Biz óz watanımızdı qádirlewimiz hám qorgawımız kerek. Tuwılǵan jerdiń ósimlik hám haywanat dúnyasınıń qásterley biliwimiz shárt.

Qaraqalpaqstan hár qıylı jabayı ósimlikler hám haywanatlar dúnyasına bay. Ósimliklerdiń kópshiligi dárilik qásiyetke iye. Juwsan, jantaq, boyan, kiyikshóp, túyesinir, dári tamır h.t.b. Hárqıylı sebeplerge bola haywanlardıń ayırım túrleri joǵalıp ketken.

Nawrızlıq góje

Ata-babalarımız neshe júz jıllardan berli hár báhárde, mart ayında jańa jıldıń kirip keliwin úlken saltanat penen kútip alatuǵın bolǵan. Xalıq seyilleri shólkemlestirilgen. Ayırıqsha Nawrızlıq gójeni tayarlawdıń óz aldına tártibi bolǵan.

Nawrızlıq góje jeti túrli zattıń qospasınan tayarlanǵan. Onda másh, lobiya, júweri,

gúrish hám basqa da awqatlıq ónimlerden
paydalanǵan. Bul zatlar qazandaǵı suwǵa
óziniń pisiw dárejesine qaray tártip penen
salınǵan. Keyninen duz salınıp, hámmesi
qosıp qaynatılǵan.

K. Ernazarov

Ǵarbız

Qalıń pálek aralap,
Qarıq boylap gezdım men.
Pisken ǵoy dep shamalap,
Bir ǵarbızdı úzdım men.

Jegim keldi tez jarıp,
Qam ekenin bilmedim.
Ǵarbızım-aw qızarıp,
Nege belgi bermediń?

Ókinemen, ne payda,
Ishke tartıp demimdi.
Julmas edim qalay da,
Bilgenim de kógińdi.

Boldım tentek kisidey,
Saqlanar bul yadımda.

Úzip alǵan pisirmey,
Ayıplıman aldıńda.

X. Saparov

Sportshılar qosıǵı

Bir, eki, úsh!
Bizde ǵayrat kúsh.
Biz sportshı jaslarmız,
Shınıǵıwdı baslarmız,
Doslar sapqa tús.
Balalar shadlı,
Maydanǵa keler.
Komanda berer,
Biziń trener.

Bir, eki, úsh!
Bizde ǵayrat kúsh.
Biz sportshı jaslarmız,
Alǵa qádem taslarmız,
Doslar sapqa tús.
Bir, eki, úsh!
Bir, eki, úsh!

N. Musaev

DIKTANT JAZÍWǴA TAYARLANÍN

Gúbelekler

Jaz. Atızlarda túrli gúller jaynap tur. Gúbelekler gúlden-gúlge qonıp júr. Aq gúbelek aq gúlge qondı. Sarı gúbelek sarı gúlge qondı. Kók gúbelek kók gúlge qondı. Bulay bolıwınıń mánisi bar. Bir waqıtta qarlıǵash ushıp keldi. Ol gúbeleklerdi taba almay qaldı. Óytkeni, gúbeleklerdiń túri gúllerdiń túri menen birdey. Gúbelekler ózin usınday jol menen qorǵaydı.

Hár kúnimiz kewilli

25-may kúni oqıw jılı juwmaqlanadı. Jazǵı demalısqa shıǵamız. Men demalısımdı awılда ótkermekshimen. Awıl tábiyatı qanday tamasha! Qalıń bolıp ósken nárwan terekler, pisiwge meyil berip turǵan sapsarı erikler, almalar.

Ásirese, awıl balaları menen suwǵa shomılıp, qarmaq qurǵanǵa ne jetsin! Al, keshte bolsa óristen qaytqan mallardı aydap kelemiz. Qullası, hár bir kúnimiz kewilli ótedi.

SÓZLIK

qaraqal- paqsha	ózbek- she	qazaq- sha	türk- menshe	rus- sha
Aa				
aǵa	og'a	аға	aga	брат
anar	anor	анар	nar	гранат
arba	arava	арба	arba	арба
ańshı	ovchi	аңшы	aw-awçu	охотник
awızsha	og'zaki	ауызша	yadтан, dilden	устно
ań	ov	аң	aw	охота
ayaq	oyoq	аяқ	ayak	нога
Áá				
ájapa	opa	әпке	uяa, dogan,	сестра
áywan	ayvon	айуан, дәліз	ejeke eywan	веранда
Bb				
baǵman	bog'bon	бағбан	bagban	садовник
bárhama	doimo, hamisha	әрқашан	tanymal	всегда
búrkit	burgut	бүркіт	hemişe, bürgüt	орел
belgili	mashhur	белгілі	mudama	знатный

Dd

dağaza	e'lon	дағаза	bildiriş	объявление
dene	badan-	дене	beden-	физи-
shınıq-	tarbiya	тербиеси	terbýe	ческая
tırıw				зарядка
diywal	devor	қабырға	diwar	стена
duwtar	dutor	домбыра	dutar	дутар

E e

ertek	ertak	ертеги	erteki	сказка
egin	ekin	егін	ekin	посев
eshek	eshak	есек	eşek	осёл
erte	erta,	таң	ir, ilki	рано
	vaqli	ерте		
emlew	davo-	емдеу	bejermek	лечить
	lamoq			
esik	eshik	есік	gapu	дверь
este	yodda	есте	ýatda	запом-
saqlaw	saqla-	сақлау	saklamak	нить
	moq			

Ff

feyil	fe'l	етістік	işlik	глагол
futbol	futbol	футбол	futbol	футбол

Gg

geshir	sabzi	сәбіз	käşir	морковь
gerbish	g'isht	керпіш	kerpiç	кирпич

gilem	gilam	кілем	haly	ковёр
gilt	kalit	кілт	açar	ключ
gózzal	go'zal	әдемі,	gözel	краси-
		сулу		вый
gúl	gul	гүл	gül	цветок
gúrriñ	hikoya	әңгіме	gürrüñ	рассказ
gúbelek	kapalak	көбелек	kebelek	бабочка

Gg

ğarbız	tarvuz	қарбыз	garpyz	арбуз
gá-	mus-	тәуел-	garaş-	незави-
rezsizlik	taqillik	сіздік	syzlyk	симость

Hh

haywa-	hayvonot	хайуа-	haywanat	зоопарк
nat bağı	bog'i	нат бағы	bagy	
háysel	yod-	естелік	heýkel	памят-
	gorlik,			ник
	haykal			
hákke	hakka	сауысқан	alahekek	сорока
háwesker	havaskor	әуескер	höwesjeñ	люби-
				тель

Xx

xat	xat,	хат	hat	письмо
	maktub			
xabar	xabar,	хабар	habar	весть
	darak			

Í í

iqclas	ixlos	ықлас	höwes	симпа- тия
issi	issiq	ыстық	yssy	жара
iras	haqiqat	рас	dogry, hakykat	правда
ilay	loy	лай	lay	глина

I i

insan	inson	адам	ynsan	человек
iyne	igna,	ине	iñne	игла
izzet	nina	құрмет	hormat	почёт
itibar	izzat	зейін	üns	внима- ние
ini	e'tibor	іні	kiçi do- gan, ini	млад- ший
iyne	ninachi,	инелік	iñnelik	брат
ilim	so'zana	ғылым	ylım	наука
	ilm, fan			

Jj

jaña jil	yangi yil	жаңа жыл	täze ýyl	новый год
jáhán	dunyo	дүние	dünyä,	мир
júzim	uzum	жүзім	üzüm	вино- град

Kk

kúlki	kulgi	күлкі	gülki	смех
kese	piyola, kosacha	кесе	käse, piala	пиала, чашка
kirpik	kiprik	кірпік	kirpik	ресница
kóz	ko'z	көз	göz	глаз
kiyim	kiyim	киім	geyim	одежда

Qq

qasiq	qoshiq	қасық	çemçe	ложка
qawın	qovun	қауын	gawun	дыня
qáte	xato	қате	ýalnıyş, nädogry	ошибка
qoraz	xo'roz	өтеш	horaz	петух
qálem	qalam	қарын- даш	galam	каран- даш
qoyan	quyon	қоян	towşan	заяц
qus	qush	құс	guş	птица
quyash	quyosh	күн	gün	солнце
quwir- shaq	qo'g'ir- choq	қуыр- шақ	güneş	кукла

L l

latinsha	lotincha	латынша	latynça	по- латински
lágen	tog'ora	леген	legen	таз
láblebi	lavlagi	қызыл- ша	şugun- dyr	свекла

M m

máwsim	mavsum	май- сум	möw- süm, fasl	сезон
mektep murin muğallim	maktab burun o'qi- tuvchi	мектеп мұрын мұғалім	mekdep burun mugal- lym	школа нос учитель

Nn

nağis	naqsh	ою	nagyş, bezeg	орна- мент
nál	ko'chat	көшет	pahal	саженец
náwbet- shi	navbat- chi	кезекші	nobatçı	дежур- ный
nesheu	qancha	қанша	näçe	сколько

Pp

padashi	sho'pon, podachi	шопан	çopan, göreşiji	пастух
palwan piyaz	polvon piyoz	палуан пияз	pälwan sogan	борец лук

Rr

reñ ruqsat	rang ruxsat	түр, түс рұхсат	reñk ygtyýar, rugsat	цвет разре- шение
---------------	----------------	--------------------	----------------------------	-------------------------

Ss

salı salıs- tırıw sálem	sholi toqqos- lash salom	салы салыс- тыру сәлем	tüwi deñeş- dirmek salam	рис сопо- ставить привет, здраст- вуй сестра
siñli	singil	сиңлі	uýa, dogan	
sipse suw	supurgi suv	сыпырғы су	sübse suw	метла вода

T t

tasbaqa	toshbaqa	тасбақа	pyşdyl, pyşbaga	чере- паха
tábiyat tánepis tálim	tabiat tanaffus tálim	табиғат үзіліс тәлім, білім	tebigat arakesme ulyim, okuw magaryf	природа перерыв образо- вание
teñiz tekst tınıshlıq	dengiz tekst tinchlik	теңіз мәтін тыныш- тық	deñiz tekst para hatçylyk	море текст спокой- ствие
tishqan tırna topar toğız	sichqon turna guruh to'qqiz	тышқан тырна топ тоғыз	syçan durna topar dokuz	мышь журавль группа девять

U u

un	un	ун	un	мука
ul	o'gil	ул	ogul	сын

Ú ú

úlke	o'lka	өлке	ülke	край
úndew	undov	лепти,	ýüz- lenme	воскли- цатель- ный
belgisi	belgisi	сөйлем	belgisi	знак
úlken	katta	үлкен	uly	большой
úy	uy	үй	öy	дом
úyrek	o'rdak	үйрек	ördek	утка

W w

waqit	vaqt	уақыт	wagt	время
waziy- pa	vazifa	міндет	borç, weziye	обязан- ность
waqiya	voqea	оқиға	hadysa	случай
oramal	ro'mol	орамал	ýaglyk	платок
oraw	o'ramoq	орау	oramak	обмо- тать
oqiwshi	o'quvchi	оқушы	okuwçy	ученик
oyinshiq	o'yinchoq	ойын- шық	oýnawaç	игрушка
oqiw	o'qimoq	оқу	okamak	читать
otiz	o'ttiz	отыз	otuz	тридцать
ógiz	ho'kiz	егіз	öküz	бык, вол

ópepek	sassiq- popishak, xud-xud	өпепек	hüypüpik	удод
óshirgish	o'chir- g'ich	өшіргіш	öçürgiç	стёрка
ómir	umr	өмір	ömür	жизнь
óz	o'z	өз	öz	свой
ónim	unum, hosil	өнім	önüm	продукт

Zz

zamar- riq	qo'zi- qorin	саңы- рауқұлақ	kömelek	гриб
zaman	zamon	заман	zaman	время
zálel	zarar	зиян	zelel	вред

Sh sh

shayır	shoir	ақын	şahyr	поэт
shembi	shanba	сенбі	şenbe	суббота
shirpi	gugurt	сіріңке	otluçöp	спичка
shipaker	shifokor	дәрігер	şypakär	врач
shómish	cho'mich	шөміш	susak	половник

MAZMUNÍ

§1. 1-sentyabr Ózbekstan Respublikasınıń gárezsizlik bayramı	3
Aa hám N n háripleri	6
§2. Mektebim	7
Li hám Tt háripleri	8
§3. Klass penen tanısıw	9
W w háribi	11
Oo háribi	12
§4. Oqıw quralları.....	13
Bb hám Ss háripleri	14
§5. Oyinshıqlar.....	15
Zz hám Mm háripleri	16
§6. Sanaymız.....	17
Tákirarlaw	18
§7. Reńler.....	20
Rr hám Uu háripleri.....	20
§8. Miyweler.	22
Dd hám Qq háripleri.....	23
§9. Palız eginleri	24
Í i hám Yy háripleri	25
§10. Ídislar	26
Ee háribi.....	27
I i háribi.....	28
§11. Azıq-awqatlar.....	30
Ğğ hám Pp háripleri	31
§12. Adam músheleri.....	33
Kk hám Úú háripleri.....	34
§13. Til bayramı	35
G g hám Á á háripleri	36
§14. Kiyim-kenshekler	38
H h hám Sh sh háripleri	39
§15. Jıl máwsimleri.....	41

N n hám J j	43
§16. Jańa jıl	45
Ó ó háribi	46
X x háribi	48
§17. Hápte kúnleri	49
V v hám F f háripleri.....	50
§18. Kitap—ǵáziyne	52
C c hám Ch ch	54
§19. Úy haywanları	57
Qaraqalpaq álipbesi	57
§20. Báhar — gúlleniw paslı	60
Ses hám hárip	62
§21. 8-mart — Hayal-qızlar bayramı.....	63
Dawıslı sesler. Juwan hám jırishke dawıslı sesler	65
§22. Xosh keldiń, Naurız!	68
Dawıssız sesler	70
§23. Jol háreketi qagırdalan	73
Buwin.....	75
§24. Nókis qalası	76
Ótkerme	77
§25. Sap denede — sap aql	78
Sóz haqqında túsinik	82
§26. Eslew maydanında	84
Zattń atn bildiretuǵn sózler	85
§27. Jaz kewilli	88
Zattń túr-túsin bildiretuǵn sózler	90
Jıl dawamında ótügenlerdi tákirarlaw	91
Til ósiriw	97
Diktant jazıwǵa tayarlanıw	100
Sózlik	101

JUMASHEVA G'ULNARA XAMIDULLAEVNA

QARAQALPAQ TILI

2-klass

*Oqiw basqa tillerde alıp barilatugin
2-klassi ushin sabaqlıq*

«Bilim» baspası
Nókis — 2019

Redaktori *S.Baynazarova*
Xudojnigi *K.Reypnazarov*
Kórkem redaktori *I.Serjanov*
Tex. redaktori *B.Turimbetov*
Operatori *A.Atagullaeva*

Licenziya: AI № 108, berilgen waqtı 2008-jıl 15-iyul.

Basiwga ruqsat etilgen waqtı 15.10.2019. Ofset usılında basıldı.
Formatı 70x90 1/16. Kegl 16, 14. «Pragmatica KRKP» garniturası. Kóle-
mi 7,0 baspa tabaq. 8,19 shártli baspa tabaq. 3,92 esap baspa tabaq
Buyırtpa № 19-446. Nusqası 22.200 dana.

«Bilim» baspası, 230103. Nókis qalası, Qaraqalpaqstan kóshesi, 9.

Ózbekstan Respublikası Prezidenti Administraciyası janındağı
Málimleme hám galaba kommunikaciya agentligi

«O'zbekiston» baspa-poligrafiyalıq dóretiwshilik úyi baspaxanasında basıldı.
100011, Tashkent qalası, Nawayı kóshesi, 30-jay.

Satiwga shıǵarıw qadaǵan etiledi

«BILIM»

